

II. [UNIWERSALY POBOROWE]

EXACTIO FERTONUM

Alexander Dei gratia rex Poloniae etc. Universis et singulis principibus tam spiritualibus quam saecularibus, reverendissimis ac reverendis in Christo patribus dominis archiepiscopis et episcopis necnon magnificis, generosis, nobilibus, providis et famosis, palatinis, castellanis, baronibus, consiliariis, capitaneis, tenutariis^a, succamerariis, terrigenis et quibuslibet dignitariis et officialibus ac eorum vicesgerentibus, haeredibus, advocatis, scultetis, civitatibus, oppidis eorumque magistris civium ac consulibus et generaliter omnibus et singulis subditis nostris tam spiritualibus quam saecularibus cuiuscumque status, dignitatis aut conditionis fuerint, quaecumque^b bona tam spiritualia quam saecularia, scilicet civitates, oppida, villas, molendina, tabernae et quaecumque alia bona quocumque nomine vocata habentibus et signanter in terra Cracoviensi et districtibus eiusdem ubilibet consistentibus, sincere et fidelibus nostris dilectis, salutem et gratiam regiam.

Cum indices^c Regnum nostrum maioribus bellis et periculis premi videremur, volentes pro debito nostro huic rei quam possemus proficere, indixeramus hunc generalem conventum, ad quem cum omnes Regni nostri consilarii nuntiique terrarum cum plena potestate de omnibus rebus consultandi et agendi a communitatibus nobilitatis omnium Regni terrarum convenissent, tandem inter cetera, quae pro defensione Regni statuque eius pacifico consulta et acta sunt, ^dcontributiones quaedam impositae sunt^d, communique consensu et voluntate supradictorum consiliariorum tam spiritualium quam saecularium Regni, tamen etiam nuntiorum a terris missorum sunt decretae et approbatae ad levanda onera bellica et ad impendia paci et otio communi consulendo necessaria, sub poenis inferius descriptis.

Inter easdem igitur contributiones impositas et decretas contributio fertonum hoc modo est decreta, ut fertones integri anno nunc currente per singulos kmethones singulos laneos colentes solvantur, videlicet a quolibet laneo agri possessionato unum fertonem et a medio laneo sex grossos dando. Quae quidem solutio fertonum a kmethonibus de bonis nostris regalibus ac demum serenissimae parentis nostrae dominae reginae illustrissimique fratris nostri domini Sigismundi et deinde dominorum archiepiscoporum, episcoporum, posteaque palatinorum, castellanorum, ad extremum vero totius communitatis nobilium exigi debet.

Sed inprimis supradicta terra Cracoviensis cum suis districtibus ad festum Pascae proximum superiorum annorum exactionem, videlicet octo grossos et alias quascunque retentas praesertim vero fertones et civiles aliasque a familiis exactiones anno praeterito decretas, quas kmethones et ceteri etiam non kmethones soluturi erant, persolvent; ad festum vero Sancti Stanislai in maio [8 V] per sex grossos eiusdem exactionis fertonum; deinde ad Sancti Bartholomaei festum proximum [24 VIII] nunc decretam exactionem fertonum, integros videlicet fertones ex integro laneo, de medio vero laneo sex grossos, sic ut supra scripsimus, solvere tenebuntur. Item nobiles, qui non habent kmethones, ab aratro solvent per sex grossos et nihilominus a bellica expeditione liberi non erunt. Item sculteti, qui bellum non serviunt, per integrum fertonem de integris laneis solvere tenebuntur. Item molendinatores perpetui a rota per unum fertonem, temporarii vero per sex grossos a rota solvere tenebuntur. Item in villis, ubi brasea non moluntur, per unum fertonem a molendino; ubi vero moluntur brasea, a rota per unum fertonem solvant. Item manuales molendinatores per sex grossos a molendino, sed si molendina brasea molentia sunt in oppidis, solvent a rota per unum fertonem. Item domini ex agris desertis, ubicunque censum habent, res quoque publica ex eisdem agris censum debet habere fertonum. Item molendinatores, qui agros habent, specialiter ab agris fertones et specialiter a molendino solvent. Item tabernatores, qui agros habent, similiter ab agris pro quantitate eorum solvent. Item ortulani per unum grossum ab ortis, ab agris vero iuxta quantitatem agri, quantum provenire videbitur, solvent.

^a W tekście pisarz po raz drugi począł pisać: capitanei, po czym dokonał poprawki.

^b F. Papée odczytał: quicunque.

^c F. Papée odczytał: in dies.

^{d-d} F. Papée opuścił słowa: contributiones [...] sunt.

Ad quam quidem exactionem fertonum, sicut et alias exactiones nuper impositas, colligendas et exigendas generosum Nicolaum^e Jordan exactorem et collectorem cum consiliariis nostris in terra Cracoviensi designavimus et constituimus, ut easdem contributiones pro defensione Regni colligat atque in manus magnificorum et generosi Petri Kmytha de Wyschnycze palatini Cracoviensis, Jacobi de Schydlowyecz thesaurarii Regni nostri et Nicolai Lanskorunski de Brzeszye, depositariorum aeris publici in terris Cracoviensi et Russiae constitutorum, reponat. Ideo vobis omnibus et vestrum cuilibet committimus et mandamus, ut de praedicta exactione fertonum ad tempus superius descriptum eidem Nicolao Jordan respondeatis et respondere faciatis sub poenis infrascriptis, quarum tenorem hoc modo inserere volumus.

Quod scilicet primum quicumque capitaneorum, sive nostrorum, sive serenissimae dominae reginae, sive illustrissimi ducis domini Sigismundi, id solvere non curaverit ad tempora designata, solvet poenam centum marcarum. Qui vero supradictorum subditorum nostrorum eiusmodi exactiones fertonum solvere neglexerit vel non curaverit, tunc eiusdem terrae capitaneus a non solvente pro pignore sex boves sive sex pecora vel iumenta sex [auferat]. Pro quibus, si cui ablata sunt, veniet solutionem fertonum citra vel alias octavum diem afferens, contributio fertonum ab eo recipietur, nihilominus a quolibet bove, pecore aut iumento similiter per unum fertonem pro poena solvere tenebitur in manus exactoris, et deinde pecora accipiet; si post octavum diem venerit, perdet praedictos boves vel pecora, et nihilominus contributionem fertonum solvere tenebitur. Item si post supradictos octo dies aliquis supradictorum subditorum nostrorum per duas interim septimanas eandem fertonum contributionem solvere neglexerit vel non curaverit, interim decursus iisdem duabus septimanis per capitaneum modo superius descripto pignori debet, et similiter boves, pecora aut iumenta aut redimet aut perdet; et sic agendum erit per capitaneum quoties opus fuerit, usque ad integram eorundem fertonum exactionem sive solutionem.

^fArticulus exactionis civilis. Qui vero boves vel pecora non habuerint, volumus ut in aliis rebus ab eis pignora auferantur, quae sex bobus vel pecoribus aequae valerent^f. Item si quis pignorationi capitanei contravenerit et adversatus fuerit, tunc ipso facto in duplici poena nostra videlicet viginti octo marcarum succumbet, in qua quidem poena capitaneus intromittet se in illius contravenientis villam, nulla desuper citatione praemissa. Si vero intromissionem quis non admiserit, nobis in hoc Reipublicae et praesenti constitutioni sive ordinationi adversaretur, censebitur laesae Maiestatis crimine. Quocirca tibi magnifico Stanislao Kmytha de Wyschnycze palatino Belsensi et capitaneo Przemysliensi, in absentia eius vicecapitaneo et aliis capitaneis etc, committimus et mandamus, ut praedictam constitutionem et ordinationem supradictae contributionis fertonum exinde diligenter custodias, daque operam, ut ad tempora descripta integre per exactores designatos colligatur. ^gNegligentes vero supradictae ordinationi nostrae et consiliariorum nostrorum satisfacere cogas^g adhibeasque modos pignorationis et alios ad extorquendum quod debetur excogitatos et inventos, in quantum tibi Reipublicae incolumitas cara est et gratia nostra.

Forma vero iuramenti ad praemissa decreti talis est: „Ego N. iuro, quia fideliter et diligenter exactiones terrestres hic laudatas in terra Cracoviensi et de omnibus bonis, primum de regalibus, reginalibus et ducis Sigismundi ad dominorum archiepiscoporum et episcoporum in terra ipsa existentium, tandem de omnibus aliis quorumcunque regnicolarum bonis in terra ipsa existentibus, nulli personae favendo vel excedendo statutum, sed sic eximendo ut statutum est, exigam et servabo. Cum primum de exactionibus una vel de omnibus collegero pecunias, eas sine negligentia fideliter et integre in manus dominorum^h in terris Cracoviensi et Russiae ad id deputatorum, videlicet magnificorum et generosorum Petri Kmytha de Wyschnycze palatini Cracoviensis, ⁱJacobi de Sydlowyecz thesaurarii Regniⁱ et Nicolai Lans-

^e *Następnie pisarz skreślił: Landecensis.*

^{f,f} *Dopisane na marginesie.*

^{g,g} *w rękopisie: negligentes vero supradictae ordinationi nostrae satisfacere, et consiliariorum nostrorum, cogas.*

^h *Lub: depositariorum. Tekst od tego słowa aż po: Wyschnycze, dopisany na marginesie u dołu strony.*

ⁱ⁻ⁱ *Dopisane na marginesie.*

korunski ad id deputatorum et nemini alteri in parte vel in toto daturus sum, nec ad quietantias sed integre servando pecunias exactas daturus sum. Si quem intellexero in solutione exactionum aut negligentem aut contravenientem solutioni, illum Maiestati Regiae deferam ac dominis cum sua Maiestate ad ordinaria consilia in curia suae Maiestatis pro tempore existentibus intimabo et notificabo. Omniaque in exigendis exactionibus diligenter et fideliter faciam, quae in hac conventionione sunt decreta et quae in litteris universalibus videre descripta esse. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Crux⁷. Sub eadem forma volumus, ut exactor a consulibus et notario ad praemissa deputatis corporale iuramentum recipiat ad signum sanctae Crucis in civitatibus et oppidis terrae praedictae, mutatis in iuramento mutandis, loco bonorum regalium etc, oppidum et oppidanos et exactorem exprimendo.

Datum in conventionione generali Pyotrkoviensi, feria secunda proxima post dominicam Oculi [11 III] 1504⁸.

EXACTIO CENSUUM

Universis et singulis palatinis, castellanis, capitaneis etc. Inter easdem igitur contributiones impositas et decretas pars censuum et aliorum pecuniariorum proventuum et teloneorum ac fumalium, cuicunque per nos donatorum vel obligatorum, pro defensione Regni per omnes regnicolas cuiuscunque sint ordinis contribuenda, communi consensu et voluntate praelatorum et baronum nuntiorumque a terris missorum est decreta et conclusa, ad festum sancti Martini proximum [11 XI] solvenda et contribuenda. Imprimis autem de bonis nostris et serenissimae parentis nostrae dominae reginae ac illustrissimi fratris nostri domini Sigismundi et item generaliter de omnibus nostris bonis regalibus cuiuscunque sint tenutae, decima pars census fumalium et teloneorum nostrorum similiter obligatorum pro hac ipsa necessitate et defensione publica contribui debet et in manus exactorum designatorum dari. De bonis autem ^aspiritualium et saecularium haereditariis similiter de teloneis et quibuslibet pecuniariis redditibus haereditariis vicesima pars^a per omnes regnicolas contribui debet, ut scilicet qui de bonis regiis haberet pecuniarii proventus decem marcas, det decimam pro hac ipsa contributione, qui vero de haereditariis haberet decem marcas, dabit mediam marcam pro contributione. De beneficiis autem ecclesiasticis census erunt solvendi ut de haereditariis bonis. A censibus autem, qui sunt in vim reemptionis alias *na wyderkoff* prout de bonis regalibus contributio solvi debet non secundum taxas beneficiorum^b, sed secundum praesens statutum solvendo a decem marcis. A censibus^c qui sunt in zuppis contributio solvetur ut de bonis haereditariis, a censibus autem beneficiorum sive ecclesiasticorum in haereditariis inscriptis bonis ita solvetur contributio, ut de haereditariis bonis statutum est saecularium subditorum nostrorum. Item a censibus in zuppis dono datis aut inscriptis, praeter dignitariorum et officialium census, praedicta contributio ita solvetur ut de bonis regalibus, et hoc modo erit computandum in maioribus et minoribus summis. Ad quam quidem exactionem censuum et teloneorum sicut et ad alias colligendas et exigendas generos[os Nicolaum Lansskorunski de Brzeze et Nicolaum Jordan de Szacliczyn]^d.

EXACTIO CIVILIS UT SUPRA

Universis et singulis principibus tam spiritualibus quam saecularibus etc. Inter easdem igitur exactiones impositas et decretas contributio seu exactio civilis in omnibus civitatibus et oppidis nostris serenissimaeque parentis nostrae dominae reginae et illustrissimi fratris nostri domini Sigismundi, item dominorum archiepiscoporum, episcoporum, palatinorum, castellanorum, ad extremum vero totius communitatis nobilium exigi debet, sub poenis inferius

⁷ *Datacja dopisana inną ręką.*

^{a-a} *Odczyt tekstu od słów. spiritualium et saecularium niepewny wobec zaplamienia i wyblaknięcia rękopisu.*

^b *Odczyt wątpliwy.*

^c *Odczyt wątpliwy.*

^d *Słowa ujęte w nawias dopisane są inną ręką. Na tym tekst w Metryce urywa się. Nie ulega jednak wątpliwości, że jest to akt tej samej daty co poprzedni, bo wpisany jest zaraz po nim w Metryce, ze skróceniem początku i końca. Oba tych aktów dotyczą słowa: Inter easdem igitur contributiones (por. nr II, ustęp trzeci).*

descriptis¹. Et inprimis supradicta terra Cracoviensis in omnibus civitatibus et oppidis, ^ataxatis bonis civium et oppidanorum^a tam mobilibus quam immobilibus, a qualibet marca per duos grossos solvere tenebuntur. Quamquidem contributionem seu exactionem in manus exactorum per nos et consiliarios nostros in praesenti conventu designatorum, solvent; qui voluerint integre et ex toto ad festum sancti Stanislai proximum in Maio [8 V 1504]. Qui vero voluerint dimidiam eius solutionis, tu[m] tanto facilius exsolvere possint, dabunt medium ad praedictum sancti Stanislai festum, medium vero ad festum sancti Johannis Baptistae proximum [24 VI 1504]. Item homines otiosi in oppidis manentes et non servientes. Item inquillini ius civitatum nec et oppidorum, nec domicilia sua usquam habentes, familiaeque civium et artificum, qui septimanatim atque de quartali in quartale [...] ^bserviunt, de salariis suis ac de suis laboribus contribuent et solvent. Salario vero annuatim serviens, ab omni contributione liber esse debet. Item consules, quia similiter exactionem civilem ut caeteri cives solvere debentur [...] ^c, pro labore exiendi de ternariis exactionis, *czopowe* salaria debent habere. Ad quamquidem exactionem civilem, sicut et ad alias exactiones nuper impositas, colligendas, exiendas, Generosus etc.^d

EXACTIO CZOPOWE

Universis et singulis etc. Cum in praesenti conventionem ad publicas reipublicae necessitates nobiscum deliberantibus decrevimus ac laudavimus communi consilio exactionem *czopowe* per unius anni decursum, quae quidem incipiet ab omnibus regni nostri locis^a ab expiratione istorum annorum qui exiguntur et ubique locorum iurabit, per annum integrum iuxta antiqua statuta², in prioribus litteris et regestris serenissimorum olim praedecessorum, regnum Poloniae scripta exiendum, sic videlicet:

In primis, quod quicumque braxans cerevisiam, aut vendens in vasis, vel propinans braxatam in civitate vel oppido, tam nostro regali, quam etiam terrestri, sive spirituali vel saeculari, etiam quamcumque libertatem habente, exceptis oppidis per vastationem seu incinerationem hostium, non tamen casualem, destructis, solvat a vase cerevisiae seu tunna unum grossum in manus exactorum infrascriptorum et unum ternarium etiam a quolibet vase.

Qui ternarius debet reponi specialiter in cisticulam consulum pro reformatione civitatis vel oppidi loci illius ac pro salariis^b infrascriptis, sub clavibus exactoris et consulum, et in potestate eorundem consulum conservandam. Quae cisticula nonnisi in quartali anni de mandato exactorum infrascriptorum pro necessitate aperiri debet. In cuius apertione dicti quadrantibus civibus ipsis consignentur, pro utilitate civitatis seu oppidi convertendi, prius tamen recepta eorum parte ad salaria infrascripta, per nos in nos in praesentiarum designata persolvenda. Et tunc ex eisdem quadrantibus seu^c ternariis salariabuntur primum consules, per exactores infrascriptos ad exiendas pecunias in locis quibuscumque deputati. Quibus consulibus assignanda decrevimus salaria huiusmodi iuxta arbitrium exactorum nostrorum ea ratione, quia volumus et decrevimus, ut tales consules, ad easdem exactiones substituti, de ipsorum braxationibus exactionem *czopowe* solvere tenebuntur, et quemadmodum exactores infrascripti coram nobis, sic consules et notarius civitatis coram exactoribus iurabit iuxta formam infrascriptam³. De ipsis etiam ternariis seu quadrantibus mandamus salarium iuxta arbitrium exactorum infrascriptorum et consulum, in locis ubique existentibus, notario dari. Qui notarius omnes cives^d cerevisiam braxantes, et de praefatis quadrantibus respondentes, conscribet, de regestroque conscriptorum exactori infrascripto reddet.

^{a-c} *Słowa powtórzone.*

^b *Dopisane na marginesie i z powodu zaplamienia słabo czytelne.*

^c *Z powodu zaplamienia dwa wyrazy nieczytelne.*

^d *Prawdopodobnie jest to akt z tej samej daty co nr II, tzn. 11 marca 1504 r.; świadczy o tym tytuł: Exactio civilis ut supra.*

^a *Kleks w tej linii (sięgający poniżej do słowa: iurabi) czyni odczyt niepewnym.*

^b *Tu i poniżej czytać też można: solariis.*

^c *Słowo w rękopisie powtórzone.*

^d *W rękopisie: ciuives.*

¹ *Por. wyżej, Exactio fertorum.*

² *Por.: sejm piotrkowski 1493 r., II: Universale super exactionem czopowe.*

³ *Por. wyżej, Exactio fertorum.*

Item tabernae, quae braxaverint in quibuscumque tabernis sive spiritualium sive saecularium, solvant taliter a qualibet vase sicut superius est descriptum. Tabernatores tamen specialiter *czopowe* et specialiter ab agris fertones solvent, et hoc, si cerevisias braxant, si non braxant, nihil dabunt de *czopowe*, sed tantummodo ab agris iuxta aliud speciale statutum contribuent.

Item a medio vase vini alias *polkuffek*, quicumque vendere vel propinare voluerit, unum florenum nobis in manus exactoris et triginta quadrantes pro reformatione civitatis prout superius expressum est, solvat.

Item a maiori vase vini alias *kuffa szereńska* vel alia quacumque duos florenos hungaricales in manus exactoris et sexaginta quadrantes pro reformatione loci, iuxta conditionem superius descriptam, exsolvat.

Item a barila malmatici aut italici vini unum ortonem et septem ternarios.

Item a barila vini simplicis duos grossos et duos quadrantes.

Item a vase medonis duos grossos et duos quadrantes similiter solvat.

Si quis autem auderet temeritate sua vendere aut propinare vinum, cerevisiam vel medonem sine solutione exactionis praedictae, extunc illud totum, quod ad propinationem adduxerit sive exposuerit, amittere debet, et ultra hoc poenam loci capitaneo solvet.

Ad quam quidem exactionem *czopowe* colligendam exactores terrestres per universam terram Cracoviensem generosos Nicolaum Lankorunski de Brzeze et Nicolaum Jordan^e de Zaliczyn instituimus. Depositarios vero terrarum Cracoviensis et Russiae nos designavimus, et constituimus videlicet magnificos et generosos Petrum Kmytha de Wyszynce, palatinum Cracoviensem, Jacobum de Schydlowiecz, thesaurarium regni et Nicolaum Lankorunski de Brzeze. Quocirca vos suprascriptos, quorum interest, hortamur, ut exactionem praedictam *czopowe* per universos subditos nostros atque vestros dari praecipiat, vobis vero, qui ad solutionem ipsam tenemini, strictissime mandamus, ut mox praesentibus requisiti, alias, ut primum constitutio nostra etiam praesentibus non visis, sed ex publica^f proclamatione vobis intimata esset, exactionem praedictam iuxta ordinationem suprascriptam de tota terra praedicta Cracoviensi in manus supra scriptorum Nicolai Lankorunski et Nicolai Jordan exactorum terrestrium solvatis et reponatis. Ipsi demum exactores quidquid ex eadem exactione percipient, tandem ad depositarios in Cracoviam videlicet magnificos et generosos Petrum Kmytha, palatinum Cracoviensem, Jacobum de Schydlowiecz, thesaurarium regni et Nicolaum de Brzeze iuxta iuramenti formam post singula anni quatuor tempora deportabunt integre. Quietantias hincinde unus alteri tam exactores quam depositarii ipsis invicem daturi et, ut ad omnium notitiam praesens statutum deveniat mandamus, quatinus vos locorum capitanei mox visis praesentibus in locis ditionis vero exactionem ipsam proclamari faciatis, aliter facere non ausuri. Forma autem iuramenti est talis: Ego Nicolaus etc., ut in exactione fertorum patet⁴.

Exactores:

In terra Cracoviensi Nicolaus Lankorunski, Nicolaus Jordan.

In terra Sandomiriensi Johannes Pnyewski, Johannes Byechowski.

In terra Lublinensi Petrus Bykyowski.

In terra Sanoczensi Mathias Bal, castellanus Sanoczensis.

In terra Chelmensi Stanislaus Zolkyewski, vexillifer Chelmensis.

In terra Praemisliensi Andreas Czurilo.

In terra Leopoliensi Andreas Herborth.

In terra Belzensi Derslaus de Qunow.

Conservatores seu depositarii aeris publici: Petrus Kmytha de Wyszynce, palatinus Cracoviensis, Jacobus de Schydlowiecz, thesaurarius regni, Nicolaus Lankorunski de Brzeze.

^e W rękopisie: Joran.

^f W rękopisie: publica.

⁴ Por. wyżej, Exactio fertorum.